

Rosenlunds fabriker.

Carlotta GMA:2624:4

ROSENLUNDS SPINNERI OCH VÄFVERI I GÖTEBORG

På morgonen den 6 mars 1902 utbröt plötsligt en häftig brand i en av fabrikslokalerna. Det uppstod panik bland arbetarna. Alla lyckades dock undkomma utan skador.

Man kan förstå att det för många kvinnor var en katastrof att mista sitt arbete – även om förhållandena inte var de bästa på fabriken vid denna tid.

Rosenlunds Bomulls Spinnerier anlades år 1847 av grosshandlaren Carl David Lundström.

På 1850-talet utvidgade man genom att köpa en filial i Gamlestaden. Vid den här tiden var fabriken en av Göteborgs största arbetsplatser, och arbetskraften utgjordes framför allt av kvinnor.

Carl David Lundström hade även låtit bygga arbetarbostäder samt inrättat lärum, bibliotek, sjukkassor och konsumtionsföreningar för sina anställda.

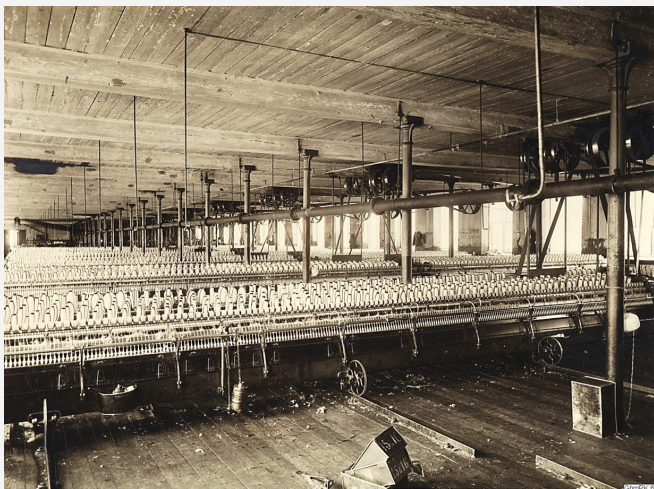
30 år senare gick fabriken i konkurs och övertogs av Charles Hill. Han lät här uppföra fler fabriksbyggnader på området i Rosenlund och på 1890-talet hade företaget 380 anställda.

Rosenlunds fabriker

omkring år 1900

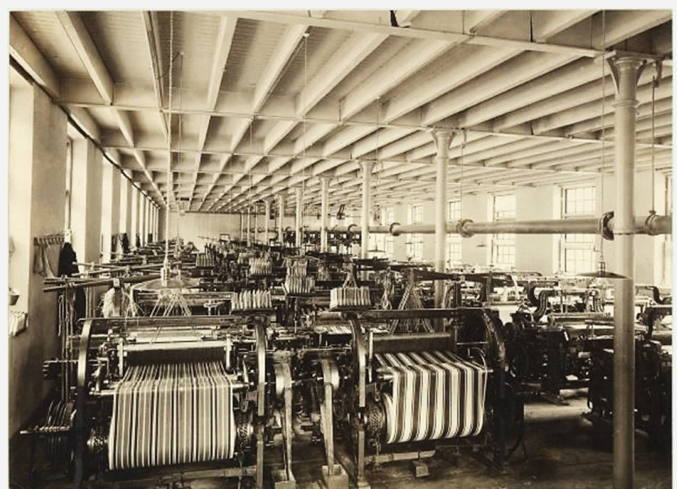

Carlotta GMA:8062:2

Spinnsal i Rosenlunds Fabriker
Foto: Aron Jonason

GhmPK:626

Rosenlunds fabriker: Vävsal.
Interiör från år 1900.

GhmPK:625

*Göteborgs Handels- och sjöfartstidning
1902-03-06*

De vandrare, som vid 7-tiden i dag på morgonen befunno sig åt Pustervikshället till, fingo plötsligt se brandkåren köra fram med rassel och då under det en väldig svart rökstod steg mot skyn från Rosenlunds fabrikers område. Det var tydligt, att en hotande eldfara här förelåg. Snart såg man äfven de röda eldtungorna slå ut öfver taket och i de väldiga raderna mot kanalen vettande fönster glimmade det hotande. Då en av Handelstidningens medarbetare strax efter brandkåren anlände till platsen, hade elden redan spridit sig genom ett par våningar.

Eldens uppkomst.

Klockan half 7 var den stora fabriks arbetspersonal samlad och arbetet hade begynt i de olika etablissemangen.

Ungefär 10 minuter efteråt inträffade det, att i arbetsalen i spinnneriets tredje våning vid en s.k. "mullstol" en lina slirade och antändes. Det oljeindränkta arbetsmaterialet fattade genast eld, lågorna ringlade som ormar utmed golfvet, det fina i salarna kringflygande stoftet brann som gas. Släckningsåtgärder vidtoges genast. Man gaf signal åt maskinisten att stoppa maskinerna, slangar påskrufvades och vattenpytsar langades. Men det var förgäfvets. Man insåg inom några minuter omöjligheten att med egna medel bli herre öfver situationen. Inom den vidsträckta fabriksbyggnadens olika afdelningar spred sig underrättelsen snabbt att elden var lös. Nu uppstod en oerhörd förvirring. I hopar störtade man mot trapporna, det blef skrik och rop, ett par personer svimmade i förskräckelsen och måste hjälpas ut af sina kamrater.

Har något människolif spillts?

Var en fråga, som allmänt gjordes bland de gråtande och förskrämda arbeterskorna, som skockade sig nere å gården. Rykten gingo att så var fallet, man påstod, att icke alla hunnit ut. Sina ytterkläder o.d. hade en hel del ej fått med så hastigt hade de måst lämna sina platser, och man var ej säker på att icke någon af folket blifvit kvar därinne. Visshet därom kunde ej håller vinnas, ty öfre våningarna voro nu ett flammande eldhaf, dit det ej stod i mänsklig makt att intränga.

Med rasande häftighet

hade elden nämligen spridit sig. Då brandkåren något före sju anlände, brann den stora byggnaden från den ena ändan till den andra. För de stora folkskaror, som samlats å bron och utmed kajkanten på andra sidan kanalen tedde sig en praktfull anblick. Det var en väldig illumination, den långsträckta byggnaden erbjöd.

Ur hvarje fönster glimmade det och glänste, här och där stack en eldtunga ut och slog högt i skyn.

Elden angreps genast från alla sidor. Å kajen placerades en ångspruta med ledning till kanalen och härifrån drogos flera slangledningar. In på gården utlades från vattenposter ett par ledningar, med hvilka man sökte komma åt eldhärden. Knappt hade man emellertid börjat arbeta här, förrän murarna med dån och brak rasade ned. Det måste betraktas som en synnerligen tur, att ingen härvid blef skadad. Flera brandsoldater arbetade alldeles i närheten och någon fara af detta slag var man ej beredd på. Man antager, att de järnbjälkar, med hvilka väggarna voro fästa, genom sin utvidgning liksom knuffat ut muren.

Ett nytt skede i eldsvådan

uppstod härigenom. Först och främst försvårades arbetet i hög grad, då de nedrasande stenmassorna stängde vägen och hindrade framträngandet till eldhärden från denna sida.

Vidare fick de hittills till större delen instängda elementet nu fritt spel. Genom den gapande öppningen vältrade eldmassorna ut, taket, som delvis fallit med muren, förtärdes nu i en hast och störtade ned till husets hela längd.

Brinnande trästycken och eldflugor yrde upp ur det väldiga bålet som raketer. Det var en stund ett formligt fyrverkeri.

Lågorna prässades nu af vinden öfver till den midt emot liggande byggnaden, som redan förut genom hettans invärkan fattat eld. Inom kort brann den nu i alla fyra hörnen.

Elden trängde äfven här med en förfärande snabbhet från våning till våning. Rik näring fanns också här. I huset voro inrymda väfverier, tvinnrum, rensrum och lager.

Snart blef hela byggnaden lågornas rof, med undantag af ett bomullslager, hvilket man lyckades rädda, tack vare den omständigheten att det genom en tjock mur var skilt från den öfriga delen af huset och hade ett lägre sluttande tak, hvilket man kom åt att flitigt överspola.

I vinkel med det nu omtalade väfveriet fanns emellertid ett annat. Detta - den tredje byggnaden i den stora komplexen - fick dela samma öde. Äfven här brann allt ned till grunden.

Ett vackert arbete

utfördes, då man lyckades rädda ett å bärget ofvanför eldhärden befintligt boningshus. Från det brinnande väfveriet slog lågorna upp mot detsamma. En stund såg det med säkerhet ut, som om byggnaden skulle gå. Fönsterrutorna sprungo sönder af hetta och det började ryka från tak och väggar.

Emellertid fick man dit upp två slangledningar och med energiska ansträngningar lyckades man hålla huset skyddat för lågorna, som gång på gång stego upp ur eldhafvet därnere. Inne-vånarne hade i god tid utrymt lägenheterna och satt sitt husgeråd i förvar å vällen utanför.

Ett farligt fall.

Under släckningsarbetet förekommo flera gånger olyckstillbud bland det arbetande brandmanskapet, dess bättre utan att någon allvarligare olycka inträffade.

Så ha vi berättat, huru som genast i början muren inåt gården delvis rasade ned, under det man just höll på med arbetet i närheten.

En händelse, som lätt kunnat bli ödesdiger, inträffade under släckningen å den del af väfveriet, som låg alldeles under bärget. I den smala vret, som bildades mellan detta senare och byggnaden hade man rest en stege, å hvilken fyra brandkarlar befunno sig. Då elden plötsligt bolmar ut genom ett fönster, förlorar den karl som står öfverst sitt fäste, faller och drager de under honom stående med sig ned i den smala klyftan. Det blef stor förskräckelse, man skyndade till från flera håll, öfvertygad om att finna de fyra männen allvarsamt skadade.

Tre af dem voro emellertid alldeles helbregda, den fjärde hade slagit ett stort hål i hufvudet och var mycket illamående, dock ej svårare än att han kunde sjäf gå hem till brandstationen. Han vistas nu på stationen, men kan ej tjänstgöra. Äfven å armarna hade han fått skador.

Å ett annat ställe brast en mindre stege, å hvilken tre brandsoldater befunno sig och alla tre ramlade öfver hvarandra. De fingo dock ingen skada.

På mindre än två timmar

hade de stora fabriksbyggnaderna brunnit ned till grunden. Klockan half tio återstodo endast murarna, lutande åt alla håll, så att man när som helst kan befara, att de skola rasa ned. Men inne i ruinerna var det då ännu ett enda flammande bål.

Genom de tomma fönsteröppningarna såg man de af hettan snedvridna järnbjälkarne och ledningarne glöda. Maskinerna stucko svarta fram emellan lågorna och röken, då dessa ett ögonblick skingrades af någon vindstöt. Släckningsarbetet har emellertid bedrivits hela förmiddagen.

Vid 9-tiden anlände ännu en ångspruta och utlade ledning till Rosenlundskanalen.

Eftersläckningen torde dock komma att taga både denna och nästa dag i anspråk.

Ett missöde inträffade under f.m. med en af ångsprutorna, i det en vefaxel bräckte. Sprutan kördes genast till Keillers värkstad, och är redan i afton i fullgodt skick.

På vida håll

var eldsvådan synlig under det den stod på sin höjdpunkt. Lågorna gingo mycket högt och röken stod som en svart molnvägg. En stund flögo brinnande facklor af trassel o.d. omkring ganska stora sträckor. En fin hvit aska fördes af vinden så långt som till Bergslagernas station, där den föll ned som fin snö.

Af fabriksbyggnaderna

förstördes allesamman med undantag af de kontors- och lagerhus, som äro belägna vid hörnet af Kungsgatan. Alla maskiner, allt under arbete varande material och en hel del färdigt dylikt förstördes. Fabrikerna voro med lager och maskiner försäkrade för nära två millioner kr. Följande voro engagerade:

"Svea" med 481,000 kr.

"Skandia" med 253,000 kr.

"Skåne" 50,000 kr.

"Norrland" 44,000 kr.

"Sun" 75,000 kr.

"Northern" 56,000 kr .

"North British" 100,000 kr.

"Royal" 50,000 kr samt

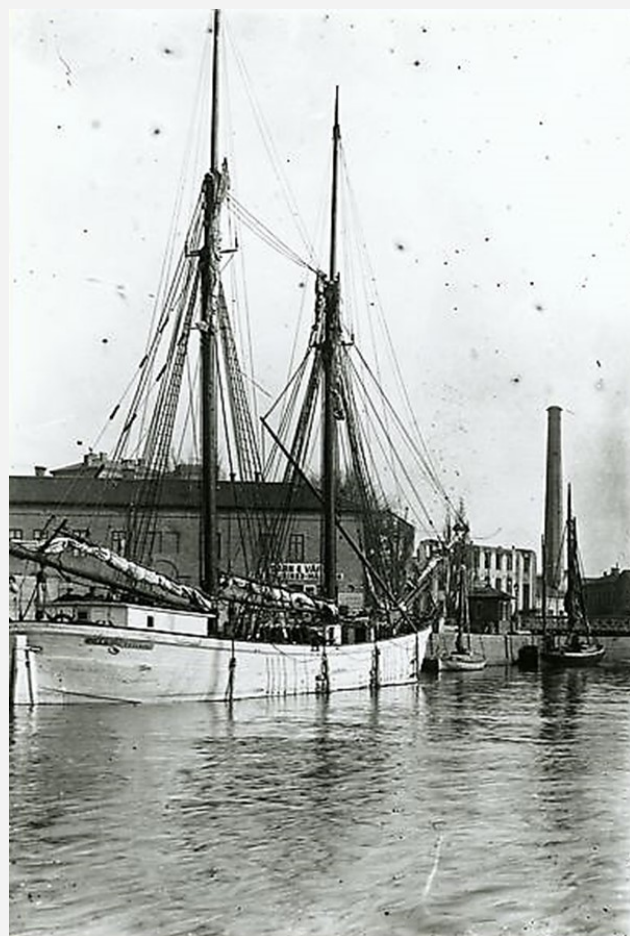
"Städernas allmänna" 400,000 kr.

Spinneriet är bygt 1847. De öfriga brunna byggnaderna äro tämligen nyuppförda, den ena år 1897, den andra på 1880-talet. Fabrikens ägare är Rosenlunds Fabriksaktiebolag. Den förstörda egendomens värde torde uppgå till *halfannan million kr.*

450 arbetare

däribland en stor mängd kvinnor förlora genom branden sin arbetsförtjänst, något som blir mycket känbart i dessa tider af allmän arbetslöshet. En hel del af dem ha äfven gjort direkta förluster af kläder o.d. som de måst lämna kvar vid den hastiga flykten. En del pänningar, tillhörande en kassa inom arbetarepersonalen, lära äfven ha förvarats i fabriken och sålunda gått förlorade.

Ett antal arbeterskor lära dock kunna ha utsikt till arbete på andra spinnerier, där f.n. brist på arbeterskor lär råda.

GhmB:20018 Rosenlunds fabriker (i bakgrunden) hade skadats svårt av branden.

Rosenlunds fabriker i aska.

Skada för bortåt 2 millioner kr.

Göteborgs-Posten 1902-03-07

Vårt samhälle drabbades i går af en synnerligen svår eldsolycka i det att Rosenlunds fabrikers stora byggnadskomplex, som bekant beläget i hörnet af Rosenlunds- och Kungsgatorna, då hemsöktes af en förhärjande brand.

Eldens uppkomst.

Arbetet började i vanlig tid kl. $\frac{1}{2}$ 7 på morgonen. Tio minuter därefter varnade man att eld uppstått i arbetssalen i spinneriets tredje våning, där friktionsskifvan i en "mullstol" gått varm och antändt närbelägna ämnen.

Elden vann hastig spridning genom det fina stoff som bildats efter spinningen och hvilket stoff dels flög omkring i salarna och dels låg hopadt på golfven.

Och sedan de oljedränkta golfven blifvit antända hade lågorna så riklig näring att deras makt var omöjlig att kufva.

Emellertid hade släckningsåtgärder i hast blifvit träffade. Maskinisten stoppade maskinerna och man sökte så godt sig göra lät med eget släckningsmateriel och folk begränsa elden tills brandkåren hunnit anlända.

Denna ankom vid 7-tiden men då voro tredje och fjärde våningarne redan ett enda eldhaf så att för spinneriets räddning var ingenting att göra. Brandkårens arbete gick därför ut på att skydda de båda ännu ej antända delarne af byggnadskomplexet, i hvilka väfveriet var inrymdt.

Eldens spridning

Trots ett energiskt arbete kunde den dock ej förhindra eldens spridning äfven till väfveriet. Hvad som härvidlag gjorde brandkårens arbete fruktlöst var, att en del af spinneriets murar rasade ned. Härigenom fingo lågorna mycket friare spelrum och den sydvästliga vinden kastade dem öfver till den s.k. fabriken n:r 2 eller den äldre delen af väfveriet. Denna stod likaledes inom kort i ljus låga. Härigenom och till den nybyggda delen af väfveriet spreds elden på några ögonblick och snart brann äfven denna med rasande våldsamhet.

Nu voro alltså tre delar af de väldiga byggnadskomplexen, eller hela den egentliga fabriken, hjälplöst hemfallna åt det förhärjande elementet. Det var en på samma gång praktfull och hemsk anblick att se de väldiga rökmassorna stiga mot skyn och se huru de röda flammorna girigt förtärde allt brännbart. Lågornas fräsande ljud öfverröstades då och då af dånet från nedstörtande maskiner och takdelar eller knallen af någon exploderande cylinder.

Brandkårens räddningsarbete

inskränkte sig till förhindradet af eldens spridning till ett å båret ofvanför väfveriet befintligt boningshus. Lågorna omhvärfde det gång på gång, så att det såg ut som om äfven detta arbete skulle blifva fruktlöst, hälst den olidliga hettan gjorde det nästan omöjligt att uppehålla sig i dess närhet. Fönsterna sprungo af hettan, och den mot brandhärden vettande gafvelns skifferbeklädnad förstördes delvis, men man lyckades dock afhålla elden från byggnaden.

Likaså räddades ett med den stora inre fabriksbyggnaden sammanbyggt envåningshus, hvilket inrymde en mindre ångmaskin samt ett s.k. blandningsrum, hvare ett större parti bomull förvarades.

Öfvriga å fabriksområdet varande hus voro ej hotade. Det i boningshuset befintliga hohaget blef delvis förstördt, till stor förlust för där boende arbetare och värkmästare, hvilka ej hade försäkradt.

En flykt för lifvet

kan man med skäl kalla den rusning som uppstod, då arbetarne måste sätta sig i säkerhet. Till följd därpå, att elden utbröt strax efter det de kommit till fabriken, hade de knappast hunnit iföra sig sina arbetsdräkter och intagit sina platser förr än de blefvo uppskrämda af ropet "elden är lös". Det blef nu en allmän kapplöpning mot utgångarne och förvirringen och skrällen var oerhörd, häst bland de kvinnliga arbetarne och dessa voro i majoritet. Ett par af dem svimmade, men räddades af sina kamrater.

Intet människolif spilldes och ingen led någon skada med undantag af en värkmästare, som då han skulle försöka rädda en del i fabriken befintliga böcker fick sitt skägg afsvedt.

En af brandmanskapet, som råkade falla ned för en steg, erhöi i fallet ett sår i hufvudet samt några kontusioner å armarna. Hans skador voro dock ej af någon allvarsammare beskaffenhet.

Förlusterna genom branden voro, utom själfva fabrikerna med maskiner och öfvriga inventarier, ganska stora.

Omkring 4,000 stycken färdig väf och 400 bundtar färgadt garn samt 25 säckar hvetemjöl (till klister) samt all i arbete befintlig råvara blefvo lågornas rof.

Arbetarnes förluster voro efter deras förhållanden likaledes stora. Nästan ingen fick räddadt något annat än hvad han för tillfället var iförd, deras gångkläder, ur och öfriga tillhörigheter innebrändes.

De brunna fabrikerna jämte lager och maskiner äro försäkrade för tillsammans öfver 1 3/4 mill. kronor. Härpå komma på: Svea 481,000 kr.

Städernas allmänna brandstodsbolag 400,000 kr
Skandia 333,000 kr. Skåne 50,000.

Norrland 44,000 kr. Imperial 125,000 kr.

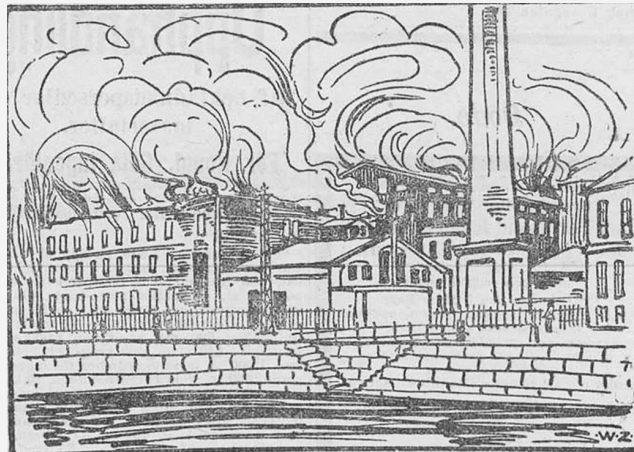
North British and Mercantile 100,000 kr.

Sun 75,000 kr. Northern 56,000 kr och

Royal 50,000 kr m.m.

Af försäkringssummorna torde 80 å 90 proc. behöfva utbetalas.

En stor del är reassureradt i andra bolag.

Som vanligt när en eldsvåda är å färde skyndade stora människomassor till brandstället och de stodo tåligt kvar i timmar för att åse släckningsarbetets fortgång. Och äfven sedan lågorna dämpats och egentligen ingenting annat ovanligt fanns att se än skelettet af den mot Vallgrafven vettande fabrikslängan, kransade folkmassorna ännu Vallgrafvens kajer; en och annan gång glesnade väl leden men de bortgåendes luckor fylldes snart af nya tillströmmande skaror. Detta fortfor hela dagen.

Hettan från eldhärden var så stark, att de var förenadt med svårigheter att uppehålla sig till och med å Brogatan på andra sidan Vallgrafven.

450 arbetare beröfvades sin utkomst genom branden. Häraf voro omkring 200 kvinnor och 120 minderåriga. Männen komma att tillsvidare få sysselsättning med röjningsarbeten. De öfvriga ämnar fabriken ledare skaffa arbete å andra fabriker, om det låter sig göra. Huruvida fabriken kommer att byggas upp igen är ännu icke afgjort, men i så fall blir det ej på den gamla platsen, där tomtvärdet numera är alldeles för högt.

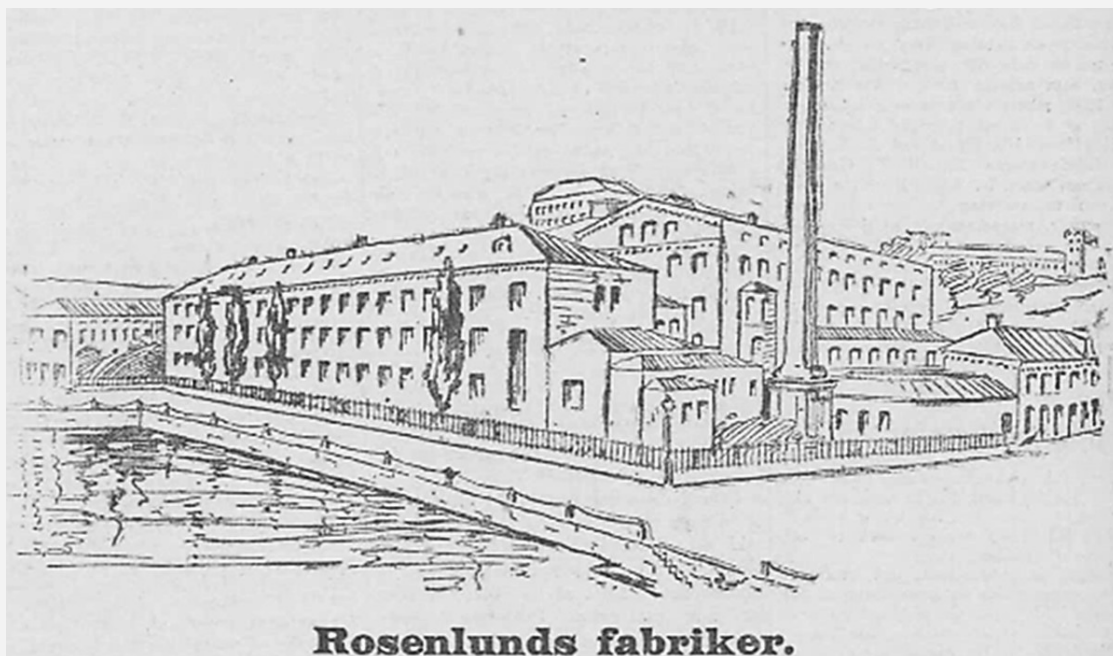
Eftersläckningen

fortgick till långt fram på kvällen. Här och hvar rök det då ännu i ruinerna och en och annan liten eldtunga, som fick näring af en del bomullsrester som ej fullständigt hunnit bli lågornas rof, sökte sig upp genom de nedfallna maskindelarne.

Dessa bildade i fabrikskomplexets stora bottenytter en enda hopgyttrad massa, snarlik en gigantisk skrothög, där än några maskinaxlar med kugghjul pekade i luften, än en exploderad kopparkittel vittnade om förödelsens styggelse. De nakna murarne stöddes delvis af tvärbalkarne, som mästadels motstått eldens härjningar, men som af trycket af det nedstörtande maskineriet böjts eller bräckts af.

Under de kraftiga vattenstrålar, som vid eftersläckningen riktades mot de ännu glödande resterna, släcktes äfven dessa så småningom och brandmanskapet kunde efter hand upphöra med sitt arbete.

I stället utställdes brandvakter, som under nattens lopp bevakade det härjade området.

Teckning från - Hvad nytt i dag? - 7 mars 1902

Rosenlunds fabriker

Carlotta:GMA:5042:1

En historik öfver Rosenlunds fabriker

torde i detta sammanhang vara af intresse.

På området nedanför Lilla Otterhällans bärgshöjd, där ända in på 1840-talet frodades en mängd vilda rosenbuskar, hvaraf platsen fick namnet Rosenlund, begyntes år 1847 anläggning af ett bomullsspinneri. Fabriksplatsen, omkring 60,000 kvadratfot, hade köpts för blott cirka 8,000 riksdaler. Idén till anläggningen gafs af grosshandlaren Carl David Lundström, och sedan han lyckades intressera ett par af den tidens största handelsfirmor, Alex. Braclay & Co. och Röhss & Brusewitz, för företaget, reste sig snart under ledning af civilingenjör Alex. Keiller s:or den stora fabriken med fasad åt Vallgrafven. Disponent för bolaget,, Rosenlunds spinneribolag, var C. D. Lundström.

Allt ifrån sina första verksamhetsår intogo Rosenlunds fabriker en ansedd ställning i vår industriella värld och det stora etablissemet har i viss mån varit banbrytande för denna industrigren i Göteborg. Redan 1854 började fabriken värdksamhet utvidgas, i det att det gamla Sahlgrenska sockerbruket i Gamlestaden af firman Alex. Braclay & Co. inköptes och ombyggdes till filial åt Rosenlund. På detta område uppförde Rosenlundsbolaget år 1873 en ny väldig fabriksbyggnad och samma år inköptes Anderstorps spinneri i Halland.

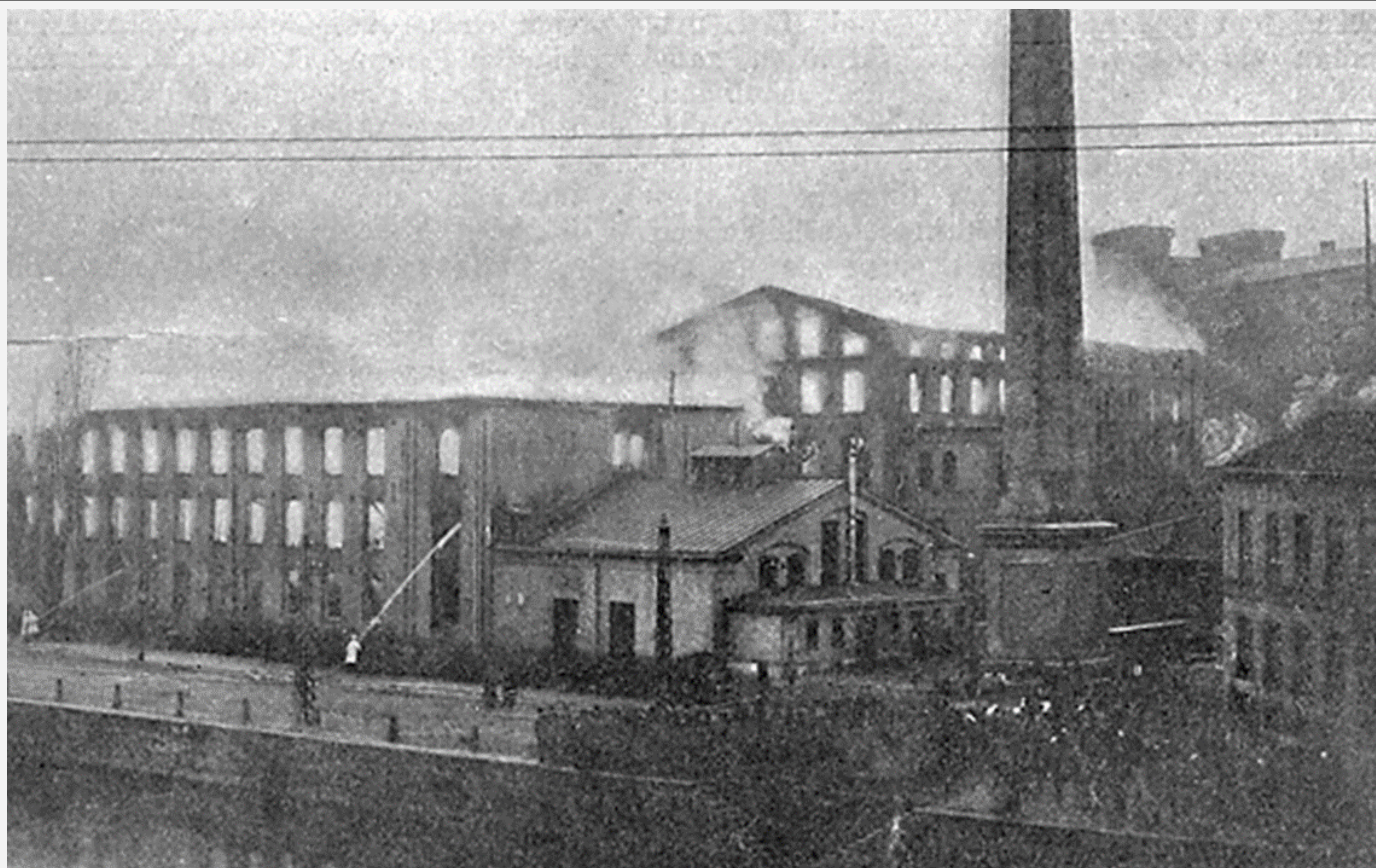
Sedan fabriken i Gamlestaden 1875 blifvit fullbordad, drefs rörelsen i kolossal utsträckning och vid nämnda tidpunkt voro c:a 50,000 spindlar i gång. En tid uppgick arbetareantalet till öfver 1,000 och tillvärningsvärdet till omkring 2½ millioner kronor.

Omsider inträffade emellertid en stockning i affärerna och det stora bolaget måste år 1880 inställa sina betalningar och afveckla affären. Därvid öfvergick Rosenlunds fabrik, oberoende af Gamlestadens, i den kraftfulle Charles Hills händer och förblef under hans ledning till år 1883, då tomter, byggnader, maskiner och inventarier köptes af ett bolag för 625,000 kr.

I detta voro Charles Hills son, nuvarande disponenten för fabriken hr Edmund Hill, och generalkonsul G. Rettig i Stockholm intressenter. Detta bolag utvidgade i hög grad fabrikerna och uppförde å inre gårdsplanen en fem våningar hög fabriksbyggnad, afsedd för väveri och spinneri.

År 1894 rekonstruerades affären och fick namnet Rosenlunds fabriksaktiebolag, hvars nuvarande styrelse utgöres af hrr Edmund Hill (värkställande direktör), Gustaf Werner och konsul Robert Schumburg.

För tre år sedan uppfördes en tredje stor fabriksbyggnad parallellt med den första fabriksbyggnaden.

ROSENLUNDS TEXTILFABRIKER FULLKOMLIGT ÖDELAGDA.

HVAR 8 DAG

16 mars 1902

En af de svåraste eldsvådor som på länge hem-sökt Göteborg, timade på morgonen den 6 mars, då Rosenlunds stora textilfabriker fullständigt ödelades. Arbetet å fabriken hade börjat som vanligt kl. $\frac{1}{2}$ 7 å morgonen, då omkring 10 min. därefter en lina slirade i en s.k. mullstol i spinne-riets tredje våning och antändes. Det lättan-tändliga arbetsmaterialet fattade eld, och med linan flög elden också tvärs öfver lokalen.

Innan man ens rätt hann fatta, hvad som försig-gick, stod hela den väldiga fabriksbyggnaden i lågor, och endast med stor svårighet lyckades arbetspersonalen att komma ut i det fria - en del hann ej ens få ytterplaggen med sig!

Hela den stora fabriken med dess dyrbara ma-skiner, inventarier och lager ödelades i grund på mindre än två timmars tid, så att nu blott de nakna murarne, och äfven dessa ramponerade och fallfärdiga, återstå.

Ej mindre än 475 personer, de flesta kvinnor, bli genom branden arbetslösa; och en del pänningar, tillhörande en af erbetarepersonalen grundad kassa ha ock gått förlorade. Brandskadan anslås till den för våra förhållanden betydliga summan af innemot två millioner kronor.
